

Jacek Widło

"Komentarz do ustawy o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów", Jacek Czaja, Gdańsk 1998 : [recenzja]

Palestra 42/11-12(491-492), 191-195

1998

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

■ **Jacek Czaja:**

*Komentarz do ustawy o zastawie rejestrowym
i rejestrze zastawów*

Info Trade, Gdańsk 1998, ss. 170.

Na rynku wydawniczym ukazał się kolejny komentarz poświęcony złożonej problematyce zastawu rejestrowego¹.

Analiza ustawy o zastawie rejestrowym wskazuje na to, że jest to wyspecjalizowany, nowoczesny instrument prawny, którego celem jest zabezpieczenie wierzytelności. Instytucja ta niewątpliwie potrzebna, wzbudza kontrowersje związane z poszczególnymi uregulowaniami.

Wyjaśnieniu tych kwestii służy omawiany komentarz. Uwzględnia on dorobek polskiej myśli prawniczej, a w szczególności poglądy wyrażone w dotychczas wydanych trzech komentarzach dotyczących ustawy o zastawie rejestrowym, a mianowicie E. Niezbeckiej i J. Mojaka², Z. Strusa, M. Strus-Wołos³, T. Staweckiego, M. Tomaszewskiego, F. Zedlera⁴.

Komentarz zawiera próbę odpowiedzi na istotne, z punktu widzenia instytucji zastawu, pytania o: zakres dopuszczalności ustanawiania zastawu kaucyjnego (art. 3 ust. 2 pkt 4 i art. 6 ustawy), problematyki przejęcia przedmiotu zastawu na własność (jako pozaegzekucyjnego sposobu zaspokojenia zastawnika), kognicji sądu przy przerejestrowaniu zastawów bankowych i charakteru prawnego tegoż przerejestrowania, czy wreszcie problematyki postępowania zabezpieczającego w sposób szczególny uregulowanego w ustawie. Ma on niewątpliwy walor dla praktyki. Komentarz napisany jest w sposób jasny i klarowny. W sposób kompleksowy omawia poszczególne instytucje. Nie ucieka od kwestii spornych jak np. problematyka odstępstwa od zasady akcesoryjności na tle art. 18 ustawy. Reprezentuje poglądy mające walor nowości, próbując w sposób racjonalny wyjaśnić pojawiające się problemy. Niektóre propozycje odbiegają od wcześniej prezentowanych.

Z konieczności zajmę się tylko niektórymi problemami.

Zastaw rejestrowy wskazuje na daleko idące modyfikacje, w porównaniu z klasycznym zastawem posesoryjnym⁵. Funkcją zastawu rejestrowego jest zabezpieczenie wierzytelności pieniężnej przez ustanowienie na rzeczy (rzeczach ruchomych) lub prawach (zbywalnych) ograniczonego prawa rzeczowego, mocą którego zastawnik (wierzyciel) będzie mógł dochodzić zaspokojenia z przedmiotu zastawu bez wzglę-

du na to czyją stanowi własność i z pierwszeństwem przed wierzycielami osobistymi. Ustawa określa bardzo szeroki krąg podmiotów na rzecz których może być ustanowiony zastaw rejestrowy⁶. Przedmiotem zabezpieczenia może być wierzytelność pieniężna wyrażona zarówno w walucie polskiej lub obcej, wierzytelność ta może mieć charakter przysły lub warunkowy. Do powstania zastawu rejestrowego potrzebne jest zawarcie umowy (pomiędzy zastawcą tzn. osobą uprawnioną do rozporządzania przedmiotem zastawu a zastawnikiem wierzycielem – kredytodawcą). Umowa odmiennie niż przy zastawie posesoryjnym pod rygorem nieważności powinna być zawarta na piśmie i zawierać: imię i nazwisko (nazwę) oraz miejsce zamieszkania (siedzibę) zastawnika, zastawcy oraz dłużnika, jeżeli nie jest on zastawcą, datę zawarcia umowy zastawniczej, przedmiot zastawu w sposób umożliwiający jego identyfikację, wierzytelność zabezpieczoną zastawem (art. 3 ust. 2 ustawy). Drugą przesłanką skutecznego ustanowienia zastawu jest dokonanie wpisu w rejestrze zastawów. Wpis ma charakter konstytutywny, wniosek o dokonanie wpisu powinien być złożony przez zastawnika lub zastawcę pod rygorem odrzucenia wniosku w terminie miesiąca od daty zawarcia umowy. Zastaw rejestrowy powstaje więc z chwilą wpisania do rejestru – co zastępuje tradycyjne wydanie rzeczy (przeniesienie posiadania). Zgodnie z art. 2 ust. 2 przedmiot zastawu może pozostać we władaniu zastawcy lub osoby trzeciej.

Bardzo istotną rolę dla zastawu rejestrowego pełni rejestr zastawów. Wpis do rejestru obejmowałby informacje określone w art. 40 ustawy. Z tak zorganizowanym rejestrem i faktem dokonania w nim wpisu o ustanowieniu zastawu ustawodawca wiąże bardzo ważne domniemania.

Ustawa przewiduje także pozaegzekucyjne sposoby realizacji zastawu. Są to: przejęcie przedmiotu zastawu na własność, sprzedaż pozaegzekucyjna, oraz zaspokojenie się z dochodu, jaki przynosi przedsiębiorstwo, w skład którego wchodzi przedmiot zastawu⁷. Ponadto ustawa zmienia kolejność zaspokojenia z przedmiotu zastawu, dając pierwszeństwo zaspokojenia wierzytelności zabezpieczonej zastawem rejestrowym nawet przed należnościami publicznoprawnymi Skarbu Państwa. Zastaw rejestrowy może obejmować także przedmioty, które zastawca nabędzie dopiero w przyszłości.

Takie niezwykle praktyczne rozwiązania będą miały kluczowy wpływ na faktyczne znaczenie zastawu rejestrowego i jego wykorzystanie w praktyce obrotu gospodarczego.

Należy się zgodzić z poglądem komentatora kwestionującym sens wprowadzenia w ustawie terminu miesięcznego (liczonego od dnia zawarcia umowy) do złożenia wniosku o zarejestrowanie zastawu, pod rygorem jego odrzucenia (art. 3 ust. 3 ustawy). Stronom umowy zależy

z reguły na szybkim jej zarejestrowaniu. Bezpieczeństwo obrotu chroni konstytutywny charakter wpisu, który wywołuje skutki od momentu wprowadzenia postanowienia o wpisie do rejestru i mobilizuje strony do szybkiego jego dokonania. Termin miesięczny przy aktualnym obciążeniu sądów rejestrowych uniemożliwia rejestrację zastawów na podstawie umowy, w stosunku do której wnioski o wpis był wcześniej zwrócony ze względu na braki formalne. Zwleknięcie z rejestracją zastawu powoduje, że traci on gospodarcze znaczenie dla stron jako prawo zabezpieczające.

Nie jest też jasna relacja art. 6 ustawy do art. 3 ust. 2 pkt 4. Pierwszy przepis głosi zasadę, że wierzytelność przyszłą lub warunkową można zabezpieczyć zastawem rejestrowym tylko do określonej w umowie zastawniczej najwyższej sumy zabezpieczenia. Ustawa nie definiuje pojęcia najwyższej sumy zabezpieczenia. Z wykładni językowej art. 3 ust. 2 pkt 3 ustawy wynika, że zastaw kaucyjny dopuszczalny byłby wyłącznie w wypadku wierzytelności przyszłej lub warunkowej o wysokości nieustalonej w chwili zawierania umowy. Artykuł 6 ustawy powtarza regulację z art. 3 ust. 2 pkt 4 w sposób bardziej ogólny (powstaje pytanie czy rozluźnia wymogi ustanawiania zastawu kaucyjnego i jakie jest jego znaczenie normatywne). Kwestią otwartą jest czy dopuszczalne byłoby ustanowienie zastawu kaucyjnego także w innych sytuacjach, poza omawianymi przypadkami wskazanymi w art. 3 ust. 2 pkt 4 ustawy. Rozsądek nakazywałby dopuszczenie takiej sytuacji, ale jak przejść do takiego poglądu w kontekście wykładni językowej komentowanych przepisów i faktu, że dotyczą one regulacji prawno-rzeczowej do której nie stosuje się zasada swobody umów a normy prawne wynikające z ustawy mają w przeważającym zakresie charakter bezwzględnie zobowiązujący? Ustawa w art. 3 ust. 2 pkt 4 wskazuje, że najwyższą sumę zabezpieczenia powołuje się w umowie w wypadku gdy zastaw ma zabezpieczać **wierzytelność przyszłą lub warunkową o wysokości nieustalonej w chwili zawierania umowy** (podkr. moje J.W.).

Ustawa o zastawie rejestrowym przewiduje w art. 18 możliwość odstępstwa od zasady akcesoryjności zastawu. Powstaje pytanie czy dopuszczalne jest zawarcie w umowie zapisu o niewygasaniu zastawu w związku z wygaśnięciem wierzytelności którą zastaw zabezpiecza jest wystarczające, czy też umowa powinna wskazywać mechanizm, w oparciu o który zastaw „przejdzie” na kolejną wierzytelność. Autor komentarza stoi na stanowisku, że wbrew literalnemu brzmieniu przepisów zastaw nie może istnieć nie zabezpieczając żadnej wierzytelności. Odstępstwo od zasady akcesoryjności w umowie zastawu rejestrowego polega wyłącznie na niewygasaniu zastawu w związku z wygaśnięciem wierzytelności, którą zastaw zabezpiecza, co nie oznacza, że zastaw

może istnieć w „próżni” nie zabezpieczając żadnej wierzytelności. Zastaw jako prawo podmiotowe – akcesoryjne jest treściowo uzależniony od prawa, które zabezpiecza. Zastaw, który nie zabezpiecza żadnej wierzytelności, jest prawem podmiotowym o nieokreślonej treści, bowiem nie można wskazać na czym polega uprawnienie zastawnika (jako podmiotu uprawnionego) i jakiego zachowania może domagać się od zastawcy (dłużnika rzeczowego), chronionego w drodze przymusu państwowego?

Recenzowany komentarz zawiera obszerny, pogłębiony w stosunku do dotychczas opublikowanych komentarzy, rozważania dotyczące postępowania zabezpieczającego (uregulowanego w ustawie). Postępowanie to ma duże znaczenie dla wierzycieli (zastawników), których wykonywanie praw może być zagrożone w określonych sytuacjach. Ma ono charakter *lex specialis* do norm regulujących postępowanie zabezpieczające w kodeksie postępowania cywilnego (art. 730 i n. k.p.c.). Problematyka ta bezpośrednio wiąże się ze szczególnym statusem wierzycielskim banków. Ustawa przewiduje możliwość wystawiania przez te podmioty bankowych tytułów zabezpieczenia (art. 30 ustawy).

Na aprobatę zasługuje układ komentarza i jego strona edytorska. Komentowane przepisy są wyróżnione (inną czcionką) i wyraźnie oddzielone od treści komentarza. Uwagi komentatora wyrażone są dużą czcionką i wyraźnie oddzielone przerwami pomiędzy wierszami.

Na koniec należy podnieść uwagi natury krytycznej. W szczególności chodzi tu o brak indeksu rzeczowego, który by pozwalał na szybkie znalezienie konkretnej kwestii według hasła.

Komentarz niewątpliwie przybliży problematykę zastawu rejestrowego i stanowi znaczący wkład w rozwój myśli prawniczej w tej dziedzinie.

Jacek Widło

Przypisy:

¹ Ustawa z 6 grudnia 1996 r. o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów (Dz.U. Nr 149, poz. 703 z późn. zm.), zwana w dalszej części ustawą.

² E. Niezbecka, J. Mojak: *Ustawa o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów. Komentarz*, Lublin 1997.

³ Z. Strus, M. Strus-Wołos: *Komentarz o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów*, Warszawa 1997.

⁴ T. Stawecki, M. Tomaszewski, F. Zedler: *Ustawa o zastawie rejestrowym i rejestrze. Komentarz*, Warszawa 1997.

⁵ Por. art. 307 k.c., w tym miejscu skupię się wyłącznie na wykazaniu odmienności zastawu rejestrowego i zastawu posesoryjnego.

⁶ Zgodnie z art. 1 ust. 1 ustawy zastaw rejestrowy może być ustanowiony w celu zabezpieczenia wierzytelności:

- 1) Skarbu Państwa i innej państwowej osoby prawnej,
- 2) gminy, związku międzygminnego (związku komunalnego) i innej komunalnej osoby prawnej,
- 3) banku krajowego,
- 4) banku zagranicznego,
- 5) osoby prawnej, której celem określonym w ustawie jest udzielenie pożyczki i kredytów,
- 6) międzynarodowej organizacji finansowej, której członkiem jest Rzeczpospolita Polska,
- 7) innego podmiotu prowadzącego działalność gospodarczą na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.

⁷ Oprócz zwykłej drogi egzekucyjnej.